

BALTI ÁLLAMOK

A kis népek sorsa mindig az őket körülvevő nagy államok étvágyától függ. Már a feudalizmus korában megnyilvánult ez az étvágy az egyes hűbérurak hatalmi törekvésében. Az abszolutizmus kora magával hozta a kis népek feletti uralkodás versenyét, amely területi előnyök biztosításáért folyt. A polgári fejlődés első szakaszában, a szabadverseny idején a hódítási kedv kezd céltudatossá válni. Az iparilag fejlődő államok, hogy terményeiknek piacot biztosítsanak, minden eszközt felhasználnak arra, hogy kisebb népcsoportokat, ha kell erőszakkal is, magukhoz láncoljanak. A hódítás gazdasági jellege itt már mindjobban kidomborodik. A főkérdés nem a terület megszerzése, hanem a rajtaélők gazdasági kizsákmányolása. A polgári fejlődés imperialista szakaszában, amikor már úgyszólván talpalatnyi föld sincs a világon, amely nem volna elosztva az imperialista hatalmak között, kis nemzetek önállóságáról beszélni lehetetlen. Az előbb vázolt fejlődési menet tisztán látható a balti államok történetében.

A balti államok területén élő mai népek, a népvándorlás idején telepedtek le új hazájukba. Főszabadulva a mongol népek uralma alól, fejedelemségeik önálló életet kezdenek. Ez az önállóság azonban rövid ideig tartott. A német római császárság csakhamar rátette kezét Lettország és Esztonia tengerparton fekvő részeire és az elfoglalt területeket a német lovagrendnek adományozta. A többi, el nem foglalt részeket a Svédok uralkodták. Egyedül a harcias Litvánok őrizték meg függetlenségüket az oroszok, lengyelek és a német lovagrend fenyegető támadásaival szemben. Így aztán a történelemben jelentősebb helyet foglaltak el az előbbi kettőnél. A Litvánok harciassága abban rejlett, hogy törzsrendszerük tovább élt, a kereszténységet is később vették át s így társadalmuk még az ősközösségi erőforrásból meríthette ellentálló erejét az idegenekkel szemben. Az általános gazdasági fejlődés idővel magával hozta Litvánia önállóságának elvesztését. A törzsrendszer bomlásnak indult és a kialakult bojár-réteg a lengyel nemesi kiváltságok mintájára igyekezett az országot átszervezni. A litván bojárok azonban egyedül gyengéknek bizonyultak arra, hogy ezt a tervet keresztülvihessék a pogány és törzsi hagyományokhoz ragaszkodó néppel szemben. Hogy ezt mégis elérhessék kimondták az egyesülést Lengyelországgal, noha a litván birodalom sokkal hatalmasabb volt.

A lengyel trónra litván nagyherceg, Jagello került, aki a lengyel erkölcsöknek és szokásoknak behódolva, hazáját Litvániát, Lengyelország tartományaként kezelte. A bojárok a lengyel nemességgel egyforma kiváltságokra tettek szert. Ezzel a ténnyel a harmadik balti állam önállósága is megszűnt és ettől kezdve mindhárom csak tartományként szerepel a világtörténelemben. Birtoklásukért ádáz harcokat vívtak egymás ellen az oroszok, svédok és lengyelek, valamint a Hanza-városok, míg végre az abszolutizmus korában alakulnak ki azok a határok, melyek egész 1918-ig fentálltak. Esztonia, Lettonia és Litvánia Oroszország birtokába kerültek, míg a Memel partvidéket Németországhoz csatolták. A Balti tartományok népeiből azonban nem vész ki a felszabadulás gondolata. Ott lappang az elnyomott népek

minden rétegében. A maroknyi népcsoportok azonban tehetetlenek a hatalmas cári Oroszországgal szemben.

A gazdasági fejlődés, ha észrevétlenül is, de magával hozta annak a lehetőségét, hogy a kis népek önálló nemzetekké váljanak. A termelési rendszer szorosabbá teszi az egyes népcsoportok közötti kapcsolatot, ezzel párhuzamosan pedig fokozatosan alakul ki egyes gazdasági gócpontok körül a csoportosulás, mint a nemzettéválás első jelensége. Így lesz Reval az esztek, Riga a lettek és Wilna a litvánok gazdasági és kulturális központjává. Ezek a központok irányítják a balti államok gazdasági és szellemi életét. Itt alakul ki az elnyomott népek irodalma is, mely jelentős tényező a nyelv-egységek megeremtésénél és ennél fogva erős gátat vetnek az el-oroszosodásnak.

A független nemzettéválás lehetősége adva volt. Vajjon a felszabadulás meghozta-e ezt teljes egészében?

A második orosz forradalomból (1917 november) győztesen kikerült új kormány 1918 március 3-án békét köt Breszt-Litovszkban a központi hatalmakkal, melynek értelmében Esztoniát, Lettországot és Litvániát, Németország szállja meg. Németország összeomlása után a keleti hadsereg tisztikara újra fel akarja állítani a lovagrend államát, mely Esztonia, Lettország és Litvánia egyes részeiből állott volna. Ez a terv azonban megtört az orosz példán fellelkesülő és szabadságot szomjazó balti népek akaratán. A forradalom vihara magával ragadja a kis balti tartományokat, melyek önálló köztársasággá alakulnak. A Szovjet-Unió álláspontja a nemzeti kisebbségekkel szemben, lehetővé teszi részükre a legteljesebb önkormányzatot és megadja a jogot az elszakadásra is.

Ezt használták ki az államok földbirtokos rétegei az Antant-hatalmakra támaszkodva a szovjet birodalomtól való elszakadásra. Függetlenségüket a Szovjet 1920-ban Dorpátban elismeri.

A forradalom hatása az elszakadás után is még sokáig kísért a balti államokban, amit bizonyít a 925-ös eszt munkásfelkelés Reválban, valamint az egyre erősödő munkáspártok. (A munkáspártokra leadott szavazatok száma Esztországban 131.900, Lettországban 202.000, Litvániában 102.000).

A balti államok összetétele az elszakadás után a következő: Esztország (Eesti) 47.549 km², 1,131.000 lakós, ebből eszt 996.000, orosz 94.000, német 16.000. Lettország (Latvia) 65.791 km², 1,965.000, lakóssal, melyből 1,485.000 lett, 236.000 orosz, 62.000 német. Litvánia (Lietuva) 55.670 km², 2,527.000 lakóssal, ebből litván 2,075.000, zsidó 160.000, orosz 150.000, német 110.000. (A memeli autonóm terület is ide számítódik.) Gazdasági összetételük szerint agrárállamok. Főterményük a buza, len, jelentékeny a fa, állat és spiritusz kivitelük. A háború befejezése óta tartó mezőgazdasági krízis súlyosan érintette a balti államokat is. A rossz anyagi helyzet fokozta a tömegek elégedetlenségét, és ennek folytán a köztársaságok autoritativ államokká vedlenek át. Így Esztországban a reváli felkelésre Litvániában az

1927-es klerikális blokk választási vereségére, a reakció a diktatúra kikiáltásával felel. (Lettországban a diktatúrát 1934-ben vezetik be.) Az általános krízis idején a balti államok Anglia befolyása alatt állanak, ami arra szolgál a brit imperializmusnak, hogy Európának ezen a részén politikai támpontokat szerezzen magának. A krízis ideje alatt azonban Anglia elhanyagolja védenőit és a balti államok külpolitikájában zűrzavaros kapkodás lesz urrá. A balti egység széthullófélben van.

Megpróbálják a hatalmas szomszéd, a Szovjet-Unió pártfogását megnyerni. Ez azonban feltételekhez van kötve (az autoritativ rezsim leváltása és a legteljesebb demokrácia bevezetése). Az uralkodó rétegnek ez természetesen nincs ínyére. (Ennek tudható be, hogy a Szovjet-Unió a lengyel-litván konfliktus idején semleges maradt). A skandináv blokkhoz való csatlakozás eszméje megbukik Németország növekvő agresszivitása miatt, a blokk nem meri magára vállalni egy esetleges tűzfészek szerepét.

Az általános krízis átvészélése sem hozott a parasztság részére nagyobb gazdasági fellendülést. A paraszt-zavargásoknak engedve a diktatúrák után, lengyel rendi mintákat utánozó kormányok következnek. Ez mindenesetre enyhülést jelent a balti népek életében, de ugyanakkor kénytelenek rendi államukat védeni a német példán vérszemet kapó fasiszta propagandával szemben, mely kihasználva a parasztság zavargásait mindjobban erősödik. Legnehezebb a helyzete Litvániának. A két fasiszta hatalom Lengyelország és Németország az ő bőrén egyezkedik. A lengyelek a korridorért Litvániában akarnak kárpótlást nyerni, Németország pedig Memel vidékét szeretné megszerzeni. Memel elvesztése Litvánia számára ütőermetszést jelentene, ugyanis kereskedelmének 70% ezen a kikötőn bonyolódik le.

A lengyel-litván konfliktus csak bevezetés volt az úgynevezett balti államblokk megteremtéséhez, amelyhez Esztonia, Lettonia, Litvánia, Finnország és Lengyelország tartozna. A blokk éle Németország támogatásával Oroszország ellen irányulna. A konfliktus Anglia, Franciaország és Szovjetunió közbelépésére símán elintéződött, de vajjon evvel meg van-e védve a kis balti államok függetlensége?

Kis államok függetlenségének biztosítóka belső szervezetük demokratikus felépítése. Jórészen ettől függ külpolitikai kapcsolataik megbízhatósága is, mert a legerősebb külföldi kapcsolatok sem érnek semmit, ha az országban elnyomatás uralkodik, és fordítva: gyenge külföldi kapcsolatok dacára is erőssé teheti az országot a politikai elégedettség, gazdasági jólét és azon előfeltételek fennállása, amelyek a népek szabadságát biztosítják. Minél elégedettebb egy ország népe, annál erősebb belső ereje és annál nagyobb ellenállóképessége a külső támadásokkal szemben. Ezért a kis államok önállóságának egyedüli biztosítóka a demokráciában rejlik (Schweiz, Dánia, Csehszlovákia és a Skandináv államok). Ennek ellenkezőjét leginkább az osztrák példa bizonyítja, ahol a demokratikus belső egyensúly felbo-

ritásával és a félfasiszta rendi államforma megalakításával szabad utat nyitottak a fasiszmusnak.

A balti államok függetlensége csak akkor biztosított, ha a különböző diktatúrák és a rendi kormányzatok helyett a legteljesebb demokráciára térnek át, mert ellenkező esetben előbb utóbb áldozatul esnek az egyre erőszakosabbakká váló fasiszta hatalmakkak.

Szakács Gábor

VILÁGSZEMLE

A demokratikus Franciaország meglepte a világot azzal, hogy ismét a londoni City által vezeteti magát és kapitulál a fasiszta blokk előtt. Az angol-olasz egyezmény aláírása után, Franciaország Blondel, római ügyvivő útján tárgyalásokba bocsátkozott Ciano gróffal. A konzervatív Anglia hajtotta Franciaországot, hogy a népszövetségi ülés előtt, Hitler római látogatása előtt egyezzen meg Mussolinivel. A megoldásra váró kérdéseket a sajtó így ismertette:

Tanger: Olaszország, Franciaország és Anglia jogegyenlőségének újabb megerősítése a nemzetközi zónára vonatkozólag. *Tunisz*: az 1896-i egyezmény megrősítése, a tuniszi olasz állampolgárok védelméről. *Libia*: barátságos szomszédi viszony Libia és Tunisz között. *Etiopia* (Abesszinia): az etiopiai francia-szomáli határ kiigazítása; a Dzsibuti—Addisz-Ababa vasútvonal olasz részesedésének új szabályozása. *Afrika* általában a kereskedelmi kapcsolatok kiépítése az anyaország és a gyarmatok között. *Földközi tenger*: a partvidéki erődítmények kiépítéséről való kölcsönös tájékoztatás. *Franciaország*: a bevándorolt olasz munkások helyzete, az olasz emigránsok antifasiszta ténykedésének kérdése.

Ez az utolsó pont világosan jellemzi a tárgyalások hangját: a fasiszmus azt követeli Franciaországtól, hogy üldözze az olasz antifasisztákat, tehát az olasz emigráció többségét. Ezeket a kérdéseket azonban csak úgy lehet rendezni, ha Franciaország elismeri Etiópia meghódítását — mondják a fasiszták. Elméletileg ez már meg is történt, még ha Bonnet vár is Genf beleegyezésére, hogy hivatalosan közölje.

Van azonban egy kérdés, amit meg sem említenek, bár a tárgyalások magvát képezi: ez a spanyol kérdés. Az angol-olasz és francia-olasz egyezményeknek egyenjogúságot kell biztosítaniok az olasz flottának a Földközi tenger keleti részén és az angol hadügyminiszter Rómába utazott, hogy a dolog technikai részét megbeszélje. Csakhogy a Baleárok és Olaszország közötti területről nincs szó. Ez Franciaország ügye, melynek tengeri összekötő utai egyre nehezebben védhetők. Franciaországnak védelméhez szüksége van gyarmati csapatokra. Olaszország tengeralattjáróival azok átszállását meg tudja akadályozni. A náci-sajtó tehát teljes joggal írhatja, hogy a